

Laudatio k životnímu jubileu Zdeny Neuhäuslové

Dne 4. dubna 2004 se dožila 70 let významná česká botanička RNDr. Zdena Neuhäuslová–Novotná, CSc. Přírodovědeckou fakultu studovala v letech 1952 až 1957 a od té doby působí nepřetržitě v Botanickém ústavu AV ČR (dříve ČAV) v Průhonících. Svůj osobní i vědecký život spojila s RNDr. Robertem Neuhäuslem, DrSc., který předčasně zemřel již před 13 lety. Společně pracovali od počátku 60. let na mnoha projektech, ale završení práce, do které se promítly zkušenosti jejich celého života — vegetační mapu Evropy, dokončila jubilanťka jako koordinátorka velkého redakčního kolektivu již sama. Avšak je třeba začít od začátku.

V celoživotním díle Zdeny Neuhäuslové je možné najít několik okruhů činnosti, které se vzájemně prolínají a k nimž se autorka během celého života vracela.

Zprvu začala studovat listnaté lesy Československa, a to v polabských luzích svou diplomovou prací a, postupně, již se svým manželem, rozšířila badání na různé typy doubrav v Čechách, na Moravě a Slovensku. V soupisu jejích prací publikovaném v r. 1994 v časopise *Preslia* je vidět snaha rozšířit studia této vegetace i do sousedních zemí, což se kvůli železné oponě povedlo jen do Maďarska a Polska. Přesto na základě publikovaných materiálů manželé provedli srovnání typů habrových doubrav v Evropě severně od Alp, což byl počátkem 70. let ojedinělý počín. Systematické studium doubrav a lužních lesů zúročila jubilanťka později v několika přehledných knižních publikacích, omezených bohužel jen na ČR (v r. 1982 v řadě *Vegetace ČSSR*, A 12, v r. 1997 v knize o potenciální vegetaci Křivoklátska, v r. 2000 v přehledu vegetace ČR, v r. 2001 v mapě potenciální vegetace ČR). Studium reálné vegetace neomezila Z. Neuhäuslová jen na listnaté lesy. Zabývala se i keřovou vegetací, bylinnými lomy, pasekami, mokřady atd. V 90. letech se chopila velkého projektu týkajícího se vegetace Národního parku Šumava, které dovršila jako vedoucí celého kolektivu zpracováním vegetačních jednotek současných smrkových a bukových lesů a vytvořením mapy potenciální vegetace Šumavy; toto dílo vyšlo v r. 2001 v časopise *Silva gabreta* vydávaném Správou NP Šumava.

Druhým významným okruhem činnosti jubilanťky je práce na vegetačních mapách. Zpracovávají se buď mapy potenciální vegetace, tj. předpokládané vegetace v určitém území, kde by veškerá současná činnost člověka ustala, anebo rekonstruované vegetace, tj. takové, která by existovala, pokud by se člověk do určitého území vůbec nenastěhoval. Tvorba takových map se opírá o zkušenosti se současnou dochovanou vegetací a o znalosti ekologických nároků, tj. požadavků na úživnost půdy, nároků na klimatické podmínky, znalosti o rozšíření hlavních dřevin a jejich vitalitě. Tyto předpoklady vyplynuly z podrobných studií o současné lesní vegetaci a mohly se promítnout do mnoha

listů map různých měřítek a krajin, na kterých se Z. Neuhäuslová podílela. V 60. letech to byla R. Mikyškou redigovaná Geobotanická mapa ČSSR, v 80. letech Geobotanická mapa Slovenska redigovaná J. Michalkem, počátkem 90. let rekonstrukční mapa Prahy, koncem 90. let potenciální mapa Křivoklátska, v r. 2001 potenciální přirozená vegetace ČR a v témže roce potenciální vegetace NP Šumava. Tento okruh činnosti završila mnohaletou prací na potenciální přirozené vegetaci Evropy. Na této práci se spojili nejvýznamnější evropští botanici od Španělska přes Německo až po Ukrajinu a Rusko. Idea této mapy a její realizace se rozvíjely od konce 70. let a úspěšné dokončení bylo možné díky moderní počítačové technice a podpoře z mnoha evropských zemí. Jako hlavní koordinátor se v celé akci významně angažoval R. Neuhäusl, po jeho smrti (1991) vznikla tři centra, jedno v Botanickém ústavu v Průhonících, další v Bonnu a St. Peterburgu. Mapa byla vydána spolu s popisem mapovacích jednotek v r. 2003 a je příkladem spolupráce v integrující se Evropě. Jak známo, různost jazyků představuje velkou bariéru ve vzájemném dorozumění a v tomto ohledu měla Z. Neuhäuslová nezastupitelnou roli. Její znalost angličtiny, francouzštiny, španělštiny, němčiny, ruštiny a polštiny pomohla překonat všechny bariéry a obětavými odbornými překlady z jednoho jazyku do druhého doslova přivedla publikaci na svět.

Další celoživotní činností jubilanťky je shromažďování, zpracování a publikace české botanické bibliografie. Starší botanickou bibliografii zpracovali Domin a Futák do r. 1951, poté se tohoto pracovního úkolu ujala Z. Neuhäuslová a s různými spolupracovníky připravovala po léta pro celou botanickou obec neocenitelnou pomůcku. Poslední 21. svazek bibliografie vyšel v r. 2003 (zpracováno období 1997–1998).

Celoživotním zájmem jubilanťky je i promítnutí vědeckých poznatků do praktické ochrany přírody. Nechyběla u žádného velkého projektu na ochranu přírody. Účastní se na komplexním podrobném zpracování přírody Chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko, které koordinoval Jiří Kolbek. Je autorkou řady kapitol ve čtyřech knižních publikacích, které se věnují vegetaci a květeně Křivoklátska. Spolu s manželem se od 60. let zabývali květenou a vegetací Železných hor, soubornou práci pak vydala jubilanťka spolu s J. Jiráskem v r. 1997. Přispěla též do publikace redigované V. Petříčkem a I. Michalem — *Péče o chráněná území* (1999). S autorkou této stati spolupracovala v 80. letech na podrobném průzkumu přírodního parku Prokopské údolí v Praze, který měl sloužit pro projekt krajinařských úprav se zachováním a ochranou nejcejnějších ploch. Tento projekt se rodí zvolna a s obtížemi, ale základ byl položen. A zejména z jejího zájmu o ochranu přírody se zrodil velký projekt již zmíněného výzkumu Šumavy, která byla po desetiletí nepřístupná a pro současnou generaci přírodovědců téměř neznámá; problémy s prudkým nárůstem návštěvnosti, s náhlým zájmem podnikatelů všeho druhu a s kalamitou napadení smrkových lesů kůrovcem vzbudily až nežádoucí mediální zájem. Vyžadovalo odvahy pustit se do seriózní vědecké práce a vytvořit tak podklad pro rozhodování or-

gánů ochrany přírody o závažných problémech. Nezůstala pozadu ani při zpracování Katalogu biotopů České republiky, který pod redakcí M. Chytrého a T. Kučery vyšel v r. 2001 a sehrává klíčovou roli v mapování biotopů pro evropský projekt NATURA 2000.

Na tuto tematiku navazuje i zájem o vegetaci měst. Manželé Neuhäuslovi spolu s kolektivem vytvořili pro město Prahu mapu potenciální vegetace, která by měla být vodítkem pro projekty výsadby stromů a parků. Inspiraci v tomto směru byla návštěva v Japonsku u prof. A. Miyawakihho (*Živa* 2000, 6: LXXIX), který energicky prosazoval výsadbu domácích dřevin do japonských měst a se svými spolupracovníky vypracoval desítky návrhů na takové výsadby. Získal podporu vysokých státních úředníků a mnoho jeho projektů bylo realizováno. V Praze byly výsledky skromnější, ale i tak se myšlenka nevhodnějších výsadby domácimi lípami, javory a duby v pražských městských parcích a mnoha přírodních parcích ujímá.

Politické změny v r. 1989, stejně tak jako mnoha jiným, otevřely i jubilanťce cesty ke spolupráci v zahraničí. I když by se již mohla těšit ze zasluženého odpočinku, navazuje pracovní kontakty s kolegy na Ukrajině na zpracování vegetace Národního parku Azov–Sivaš, kde se setkala s úplně jinými typy slanomilné a stepní vegetace, než které znala celý život. Podílí se na výzkumu lesních společenstev Korejského poloostrova, který po léta koordinuje J. Kolbek.

Konečně bychom neměli zapomenout ani na její činnost ve vědeckých spolcích. Od svých studentských let je členkou České botanické společnosti, po léta v jejím hlavním výboru. Pro členský časopis *Preslia* napsala desítky recenzí o nově vycházejících geobotanických knihách v cizině a zprostředkovala tak komunikaci v mezinárodní botanické obci. Stará se o jubileá členů ČBS a o vzpomínku při jejich úmrtí. Je členkou Mezinárodní společnosti pro výzkum vegetace (*Internationale Vereinigung für Vegetationskunde*), jejichž konferencí a exkurzí se pravidelně zúčastňuje.

Profil Z. Neuhäuslové by nebyl úplný, kdybychom nevzpomněli na její touhu po poznání přírodní i kulturní historie cizích krajin. Podařilo se jí poznat dost velký kus planety Země, a to jak při služebních

cestách, tak i o dovolených s rodinou nebo podobně naladěnými přáteli. Přeji jí, aby nově otevřený svět mohla ještě dlouho poznávat!

Zdena Neuhäuslová je příkladem nemírně pilné a cílevědomé vědecké pracovnice, pro niž je poznání hlavní náplní života. Dosavadní výsledek jejího snažení

je 398 publikací, z nichž velkou část tvoří mnohostránkové originální výsledky teoretických a laboratorních výzkumů. Není však nějakou nepřístupnou a suchopárnou vědkyní, naopak si získává své kolegy a studenty milou a otevřenou povahou. Nesmíme též zapomenout na její životní poslání matky a babičky dvou

vnuček, kterým se s láskou ráda věnuje. Může být právem příkladem pro mladou generaci přírodovědců, kteří mají dříve netušené možnosti, ale kladou se na ně též stále větší nároky, které budou muset zvládat intenzivní touhou po poznání a velkou pilí.

Jarmila Kubíková

Devadesáté narozeniny D. Dykyjové

Jsou mezi námi lidé, kteří duševně nestárnou. Mezi takové patří RNDr. Dagmar Dykyjová, CSc., která oslavila 12. dubna obdivuhodných 90 let. Zainteresovaná veřejnost ví, že paní doktorka pokřtila svoji poslední úspěšnou knihu Ekologie středoevropských orchidejí 22. října 2003 v treboňských lázních Aurora. Nyní připravuje do tisku další dílo, korespondenci malíře Jana Zrzavého z doby, kdy tento slavný český malíř žil a pracoval v Paříži, s malířem Vilémem Kafkou, strýcem paní doktorky, a s Janem Sajfertem, jejím otcem. Podrobná data o vědecké dráze dr. Dykyjové čtenář najde v článcích k předchozím jubileím (Preslia 1974 (46): 366-369 a 1984 (56): 180-182), v obou případech z pera J. Květa. Proto uvádíme pouze základní životopisná data.

D. Dykyjová se narodila r. 1914 v České Bělé (u Havlíčkova Brodu), v rodině Sajfertů. Univerzitu Karlovu absolvovala v r. 1938. Jejím učitelem byl také prof. Bohumil Němec. Pracovala na UK v Praze, na VUT v Brně, v Ústí nad Labem, v Encyklopedickém institutu ČSAV. Od r. 1964 žije

v Třeboni, kde až do r. 1984 působila v Botanickém ústavu ČSAV, v Hydrobotanickém oddělení. V tvůrčí vědecké činnosti pokračovala i v důchodu a zůstala v čilém pracovním styku s ústavem. Připomeňme si, proč nejen vědecká obec, ale i široká veřejnost si paní doktorky tolik váží.

Po letech vědecké a pedagogické činnosti, nuceně přerušené několikaletým úspěšným působením v Encyklopedickém institutu ČSAV, nastoupila dr. Dykyjová v r. 1964 do Botanického ústavu ČSAV. Z témat navržených ředitelem ústavu S. Hejným si vybrala výzkum mokřadů v jižních Čechách. První základnu měla na Novorečké baště, odkud se po dvou letech přemístila do nově postavených chatiček v areálu Mikrobiologického ústavu ČSAV na Opatovickém mlýně. Odsud řídila ekologický výzkum jihočeských a jihomoravských mokřadů, který tvořil významnou část československého podílu na Mezinárodním biologickém programu (IBP), jenž probíhal v l. 1965-74 ve všech světadílech pod heslem Biologické základy produktivity a lidského blahobytu. Mnoho usílí věnovala také koordinaci výzkumu mokřadů v měřítku jak národním, tak mezinárodním. O metodickou výbavu našich ekologů všech generací se neobyčejně zasloužila sestavením ojedinělé příručky Metody studia ekosystémů, vydané v r. 1989 v pražském nakladatelství Academia.

Výsledky výzkumu mokřadů na Třeboňsku a osobní iniciativa paní doktorky se

staly důležitými podněty pro zpracování návrhu na vyhlášení Třeboňska Chráněnou krajinnou oblastí a biosférickou rezervací UNESCO. Tento návrh připravovala komise pro životní prostředí města Třeboně, k jejímuž založení počátkem 70. let dala paní doktorka podnět, spolu se zesnulými ing. Přemyslem Březinou a ing. Stanislavem Přibílem, a s letošním pětasedmdesátníkem prof. Janem Jeníkem. Uskutečnění se návrh dočkal v letech 1977 (biosférická rezervace) a 1979 (Chráněná krajinná oblast). Kdyby se jen tímto dr. Dykyjová zasloužila o přírodu, krajinu a věhlas Třeboňska, zcela by to postačilo. Celým svým dílem D. Dykyjová ukazuje, jak se dá poctivý základní význam spojit s jeho společenským uplatněním.

Naše oslavenkyně věnovala velkou pozornost a mnoho dalšího času osvětovému působení na veřejnost, a to v době, kdy to mocným předchozího režimu nebylo v mnoha případech po chuti. Svými četnými články v Třeboňském kulturním zpravodaji pranyřovala nešvary v zacházení s přírodními zdroji a druhovým bohatstvím Třeboňska a s veřejnými statky. Upozorňovala také na hodnotu méně známých prvků treboňské přírody a krajiny. Populární články širokého dosahu uveřejňovala v celostátních časopisech (Živa, Vesmír aj.). Souběžně s tím intenzivně vědecky pracovala a své výsledky, většinou přispívající k plnění programu UNESCO Člověk a biosféra (MAB), publikovala v našich i zahraničních vědeckých časopisech a knižních monografiích. Akademie věd ocenila vědeckou práci paní doktorky zlatou plakétou J. G. Mendela v r. 1984. Město Třeboň jí udělilo v r. 1980 Čestné uznání za aktivní podíl na vyhlášení CHKO Třeboňsko. Mezinárodní společnost Society of Wetland Scientists (USA) zhodnotila v r. 2001 její celoživotní přínos k poznání ekologie mokřadů a jejich ochraně udělením zvláštního uznání a čestného doživotního členství. Kromě toho se dr. Dykyjové a jejím spolupracovníkům dostalo dalších poct ze strany ČSAV, Botanického ústavu i odjinud (např. je dlouho čestnou členkou České botanické společnosti). Trvalým pomníkem přírodě i lidem Třeboňska, na němž paní doktorka pracovala po mnoho roků, je její krásná kniha — Třeboňsko. Příroda a člověk v krajinném pétilisté růže, vydaná nakladatelstvím CARPIO pro ENKI, o. p. s., v r. 2000.

Přejme naší jubilatce ještě hodně zasloužených let odpočinku, u ní samozřejmě aktivního při dokončování knihy paměti. Milá paní doktorko, děkujeme Vám za vše, co jste dosud udělala pro vědu, přírodu, Třeboňsko a jeho obyvatele i hosty, a těšíme se na další setkávání s Vámi.

Za spolupracovníky a přátele nejen z Třeboně

Štěpán Husák, Jan Květ

